

על התקופה*

צבי דוב גולדמן

"תנו רבנן: על שלושה דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה" (סנהדרין יא:). כיצד מעברין על התקופה? נתמקד כאן בעיקר במאמר המובא במסכת ר"ה (כא.), שהוא לכאורה פסק ההלכה לגבי שאלה זו. וזה לשון הגמרא שם: "שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא, כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן, עברה לההיא שתא ולא תחוש לה, דכתיב שמור את חדש האביב – שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן."

ננסה לענות על שתי שאלות:

(1) מהו הביאור לדברי רב הונא בר אבין?

(2) האם דברי רב הונא בר אבין שייכים גם ללוח הקבוע שבידינו?

הקדמה¹

בכדי לענות על השאלות האלו יש צורך להקדים הקדמה קצרה. הלוח שבידינו מבוסס על מחזור של י"ט שנה. בכל מחזור ישנן שבע שנים מעוברות וי"ב שנים פשוטות. על ידי מחזור זו משתווים חדשי הלבנה עם שנות החמה ולכן תמיד אפשר לקיים את המועדים בזמנם. השנים המעוברות הן שנים ג', ו', ח', י"א, י"ד, י"ז, ו-י"ט במחזור (סימנך: גו"ח אדז"ט).

בשנה השש עשרה של כל מחזור בלוח הקבוע, תקופת ניסן חלה (כלומר, מתחילה) חמשה עשר ימים ועוד כמה שעות אחרי מולד ניסן, והסטייה הזאת היא הכי גדולה

* מאמר זה התפרסם לראשונה בכתב-העת "בית יצחק" כרך ל"ו (תשס"ד) והוא מופיע כאן בשינויים קלים והגהות. נעזרתי מאד בספרו של יעקב לוינגר "על השמינית", תל אביב תשמ"ו, שדן בכל פרטי עניין זה.

1. אין אנו מבקשים שהקורא יטרח בחשבונות רבים, ולכן כתבנו כאן את העיקרים בקצרה, ואת הכל ויכל הקורא למצוא ביתר ביאור בנספח.

שיש בין התקופה למולד. יוצא שלפעמים בשנת ט"ז מהמחזור חלה התקופה ביום ט"ז בניסן.

עתה נתחיל לבאר שיטות הראשונים בנידון דידן.

שיטת רש"י והתוספות

לפי רש"י והתוספות, רב הונא בר אבין פוסק כדעת האחרים המובאת במסכת סנהדרין (יג:). לפי האחרים, הפסוק "שמור את חדש האביב" (דברים טז:א) מתפרש כך: הזהר שתקופת ניסן ("אביב" של הפסוק) תחול בחידושה של לבנה (היינו "חדש"), כלומר, החלק הראשון של חודש ניסן. רש"י סובר שחידושה של לבנה ממשיך עד י"ד בחודש, ועד בכלל, וגם שיום תקופה מתחיל לדעת האחרים. (כלומר, היום שבו חל רגע תחילת התקופה החדשה נחשב כיום הראשון של התקופה החדשה.) התוספות בסנהדרין (יג: ד"ה שמור) חולקים וטוענים שחידושה של לבנה ממשיכה עד ט"ו בחודש, ועד בכלל, ושיום תקופה גומר. (כלומר, היום שבו חל רגע תחלת התקופה החדשה נחשב כיום האחרון של התקופה הישנה.) ברם, גם לרש"י וגם לתוספות בסנהדרין, ההלכה היא כך: אם בית דין מחשבים שתחול התקופה ביום ט"ו, מעברים הם את חודש אדר בכדי שתחול התקופה ביום י"ד. ואם הם מחשבים שתחול ביום ט"ז או אחר כך, מעברים הם את השנה. יוצא שדברי רב הונא בר אבין מתפרשים כך: "אם תראה שתמשך תקופת טבת עד ט"ז בניסן, ולכן תחול תקופת ניסן ביום ט"ז, תעבר את השנה." "ולא תחוש לה" פירושו, אל תמאן מלפסוק כאחרים אע"פ ששיטתם היא שיטת יחיד.

התוספות בר"ה (כא. ד"ה כי חזית) מפרשים את דברי רב הונא בר אבין באופן אחר. לדעתם, רב הונא בר אבין אינו פוסק כאחרים, אלא, הוא פוסק שאם נראה שתחול התקופה ביום ט"ז, עלינו לעבר את חודש אדר. ואם נראה שתחול אחר יום זה, עלינו לעבר את השנה.

ברם, יוצא שגם לרש"י, גם לתוספות בסנהדרין, וגם לתוספות בר"ה, רב הונא בר אבין מקפיד שלא תחול התקופה ביום ט"ז. א"כ ברור הוא שלשיטתם אין הלוח שבידינו מסתדר עם דברי רב הונא בר אבין, שהרי לפי הלוח שבידינו התקופה לפעמים חלה ביום ט"ז בניסן, כמו שכתבנו לעיל. לרש"י והתוספות הלוח שבידינו עדיין צריך באור: למה אין אנו מקפידים אם תחול התקופה שלא בחידושה של לבנה?

גם יש לשאול לשיטת רש"י והתוספות, למה חכמים קבעו דווקא את שנות גו"ח אדז"ט כמועברות – הרי גם סדר אחר של שבע שנים מתוך י"ט היה מועיל להשוות חדשי הלבנה עם שנות החמה! ואמנם, אנו מוצאים בפרקי דרבי אליעזר (סוף פ"ח) שתי דעות נוספות לגבי הסדר הדרוש לשנים המעוברות, וזה לשון הברייתא המובאת שם:

"תניא, שנת העבור שלוש שתיים שלוש שלוש שתיים שלוש, דברי רבי אליעזר. חכמים אומרים, שלוש שלוש שתיים שלוש שתיים שלוש. ר"ג אומר, שלוש שלוש שתיים שלוש שתיים שלוש שתיים."

פירוש: לדעת ר"א מעברים את השנה השלישית במחזור. אז עוברות שתי שנים ומעברים את השנה (שהיא החמישית במחזור), וכו'. יוצא שלדעת ר"א הסימן לשנים המעוברות הוא גה"ח אדז"ט, ולדעת חכמים, הסימן הוא גו"ח אדז"ט. לדעת ר"ג, שההלכה כמותו, הסימן הוא גו"ח אדז"ט. לפי שיטת רש"י והתוספות, קשה למצוא את נקודת המחלוקת בין התנאים האלו, ולדעתם נשאר השאלה: למה אנו פוסקים כר"ג?

שיטת רבנו חננאל

במסכת סנהדרין מבאר רבנו חננאל את שיטת האחרים כך: יום תקופה גומר, ולכן חייבת התקופה להיות ביום י"ג בניסן או לפניו כדי שנוכל להקריב קרבן הפסח בתקופה החדשה. והיינו דכתיב "שמור את חדש האביב ועשית פסח" – הזהר שתתחיל תקופת ניסן, ורק אז תקריב את קרבן הפסח. ברור הוא שלפי רבנו חננאל אין ר' הונא בר אבין פוסק כאחרים, שכן במסכת ר"ה מבאר ר"ח את דברי ר' הונא בר אבין כך: "אם תראה שתמשך תקופת טבת עד לאחר ט"ז בניסן, תעבר את השנה." טעמו של ר' הונא בר אבין הוא שעל העומר להיקרב בתקופת ניסן.

וז"ל ר"ח במסכת ר"ה: "דכתיב, "שמור את חדש האביב וגו'" – שמור חדשו של אביב שתהא נופלת בו, כלומר, לא יהא אביב קרב אלא בתקופה חדשה." (מסתבר שלר"ח היתה גרסה אחרת במסכת ר"ה מזו של רש"י והתוספות.) לפי דברי ר"ח כאן, מתפרש הפסוק באופן אחר מהאופן בו פירשו רש"י והתוספות ומהאופן בו פירשו ר"ח בעצמו במסכת סנהדרין. תיבת "חדש" מורה על התקופה החדשה, ותיבת "אביב", מלשון תבואה המתבכרת, מורה על מנחת העומר המובאת מראשית הקציר, (וכן כתוב

גבי קרבן העומר, "ואם תקריב מנחת בכורים לד', אביב קלוי באש וגוי" (ויקרא ב:יד)) יוצא שרי הונא בר אבין פוסק שעל התקופה לחול ביום הנפת העומר או לפניו.

לכאורה, לפי ר"ח מסתדר הלוח שבידינו עם דברי רב הונא בר אבין, שהרי גם בלוח שבידינו אין התקופה חלה אחרי ט"ז בניסן. ברם, אחרי שר"ח מפרש את דברי ר' הונא בר אבין מוסיף הוא דברים תמוהים, וזה לשונו: "זה הדבר היה נוהג בזמן שבית המקדש קיים, וזה אחד מן הדברים המסורים בידי ב"ד בזמן שהיה האביב קרב. אבל עכשיו שאין אביב לא חיישינן להא דשלח רב הונא." וקשה: הלא ר' הונא בר אבין ורבא נולדו הרבה שנים אחרי חורבן הבית! ועוד, מה הכריח את רבנו לפרש שאין דברי רב הונא משתייכים לזמננו – הרי לכאורה אנו חוששים להא דשלח רב הונא, ולכן לעולם לא תמצא תקופת ניסן חלה אחרי ט"ז בניסן. גם ניתן לשאול לפי שיטת ר"ח את מה ששאלנו לעיל לשיטת רש"י והתוספות: למה חכמינו קבעו דווקא את השנים גוי"ח אדז"ט כמעוברות?

שיטת הרמ"ה

בחידושיו למסכת סנהדרין (יג.), מאריך הרמ"ה בעניין התקופות ועיבור השנה מפני איחור התקופה. בתחילה הוא מבאר את דברי רב הונא כפשוטם, שאם בית דין מחשבים שתחול התקופה ביום ט"ז או אחרי יום זה, עליהם לעבר את השנה. אז הרמ"ה מניח – בניגוד לדעתם של רש"י, התוספות, ור"ח – שדברי רב הונא מוכרחים להתייחס גם ללוח שבידינו עתה. לכן מקשה הרמ"ה שהלוח שבידינו אינו מסתדר עם דברי רב הונא, שכן לפעמים נופלת התקופה ביום ט"ז בניסן. הרמ"ה מתרץ:

"דהאי דשלח ליה רב הונא בר אבין לרבא . . . לאו למימרא דכי משכא עד מקצת יומא דשיתסר ונפלה תקופת ניסן ביומא דשיתסר דמעברין, דהא קי"ל כרבי יוסי דאמר גבי תקופת תשרי יום תקופה מתחיל . . . וה"ה לשאר תקופות . . . וכי קאמר רב הונא בר אבין דכי משכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן מעברין, כגון דמשכא עד אורתא דשיתסר נגהי שיבסר דהוה ליה יומא דשיתסר בתקופה ישנה . . ."

לפי הרמ"ה דברי רב הונא מתפרשים כמו שפירשום ר"ח. ברם, המסקנה של ר"ח שאין אנו חוששים לדברי רב הונא בזמנינו לא מצאה חן בעיני הרמ"ה, ולדעתו, גם הלוח שבידינו עתה בנוי הוא על כלל גדול שאמרו בעיבור השנה: אם נראה שתחול התקופה אחרי יום ט"ז בניסן, שהוא יום הנפת העומר בזמן המקדש, עלינו לעבר את השנה. בנספח ביארנו איך שלפי שיטת הרמ"ה יכולים אנו לפרש את מחלוקת התנאים

בפרקי דרבי אליעזר שהזכרנו לעיל, ואיך מובן לשיטתו שאנו מעברים שנות גו"ח אדז"ט דווקא (כדעת ר"ג).

שיטת רבנו יצחק בן יוסף הישראלי

בספרו "יסוד עולם" (מאמר ד פרק ב) רבנו יצחק בן יוסף הישראלי (תלמיד הרא"ש) עוסק בענייננו. ראשית כל, הוא מזכיר הסבר פשוט לסדר העיבור של גו"ח אדז"ט, וזהו שחכמינו אמרו לעבר שנה רק אם עודף שנות החמה על חודשי הלבנה נהיה קרוב לחודש – כי רק אז ישתוו (בארך) שנות החמה עם חודשי הלבנה על ידי תוספת חודש. ברם, לכאורה הסבר זה איננו מספיק לו, שכן להלן הוא מתחיל לבאר הסבר אחר "לפי האמת" המיוסד על דברי רבי אברהם בר חייא הנשיא.² נראה שלדעת רבנו יש שני עניינים בעיבור השנה מפני איחור התקופה. העניין הראשון הוא ההקפדה שעל העומר להיקרב בתקופה החדשה. וזה לשון רבנו: "הזהר בעיבור השנה שיחול לעולם יום י"ו שהוא יום הנפת העומר ויבוא בתקופה חדשה ולא ליחוש לשאר הסימנים שאמרו רז"ל כגון פירות של אילן וכיוצא בו . . ."

לכאורה רבנו הולך בעקבות הרמ"ה. ברם, יעקב לוינגר טוען שדעת רבנו (ועוד מהקדמונים, כולל הרמב"ם) היא שדברי רב הונא בר אבין מתפרשים כך: אם תראה שתחול תקופת ניסן אחרי מולד ניסן ב-16 יום מעת לעת או יותר, עליך לעבר את השנה.³ ונביא כאן ראייה לטענה זו לגבי שיטת רבנו: רבנו כותב (בקרוב לסוף הפרק) שהתקופה חלה ביום ט"ז בניסן בשנה השש עשרה של כל מחזור. אי אפשר להבין את הדברים האלו כפשוטם, שהרי התקופה לא תמיד חלה ביום ט"ז בניסן, אלא חלה היא לפעמים גם ביום ט"ו וגם ביום י"ד. מובנים דברי רבנו רק אם נניח ש"יום ט"ז בניסן" משמעותו יותר מט"ו ימים ופחות מט"ז ימים מעת לעת ממולד ניסן. יוצא שכאשר רבנו כותב ש"יום י"ו שהוא יום הנפת העומר" צריך לבוא בתקופה החדשה, רצונו לומר שיום "התיאורטי" להנפת העומר צריך לבוא בתקופה החדשה – ובזה מתקיים בזמנינו העניין הראשון של עיבור השנה.

2. ספר העיבור של ראב"ח הנשיא, מאמר ב שער ה ומאמר ג שער ה.

3. ואם תאמר שאין זה במשמעותם של המילים "שיתסר בניסן" - הרי מפרושו של הרא"ה לנדה סד. (בדק הבית, שער הווסתות) מוכח שלבטוי "יום פלוני לחודש" אפשר שתהיה משמעות חוץ ממשמעותו הפשוטה.

המסתכל בנספח יראה שחוק העיבור הזה של רב הונא נשמר על ידי סדר העיבור שלנו. ואפשר גם כן לפרש את מחלוקת התנאים בסדר העיבור בפרקי דרבי אליעזר על פי היסוד שהתנאי לעיבור השנה קשור לא ליום חלות התקופה, אלא לסטיית התקופה מהמולד. (עיין בספרו של לוינגר, "על השמינית").

העניין השני בעיבור השנה הוא זכירת יציאת מצרים – כלומר, בסדר העיבור שלנו אנו חוששים לרקע ההיסטורי של חג הפסח. וזה לשון רבנו:

"כל האזהרות ההן שזכרנו שזקוק להם הכתוב לגבי הפסח וחג המצות לא בא אלא כדי שלא לעשותו קודם שיכנס חודש האביב וזה כדי שלא יקדימו ויעשו אותו קודם זמנו, כלומר בזמן שהיו בו ישראל עדיין משועבדים, אלא ימתינו בו לעולם עד שיגיע הפרק והזמן שהיו בו כבר בני חורין."

פרוש: מהפסוק "ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים...". (שמות יג:ג) אנו לומדים שאנו מחויבים לעשות הפסח או בזמן בשנת החמה שיצאנו לחירות או לאחר מכן. והטעם לזה הוא שנשמור את חוקת הפסח במועדה – כלומר, בזמן בו היינו כבר בני חורין, ולא בזמן בו עדיין היינו משועבדים לפרעה במצרים. ולכן, עלינו להקפיד שלעולם לא תחול התקופה אחרי הזמן בחודש ניסן בו חלה בשנת יציאת מצרים. במדרש סדר עולם מבואר שיצאנו ממצרים בשנה 2448, והיא הייתה השנה השש עשרה של המחזור ה-129 ליצירה.⁴ בשנה השש עשרה של כל מחזור התקופה חלה ביום ט"ז מעת לעת ממולד ניסן. ולכן, עלינו לעבר את השנה רק אם נראה שתחול התקופה אחרי ט"ז ימים מעת לעת ממולד ניסן. כמו שכתבנו לעיל חוק זה נשמר על ידי סדר העיבור שלנו.

בסיכום, אנו רואים בדברי רבנו גישה חדשה לענייננו. לא יום חלות התקופה בלוח הוא העיקר, אלא סטיית התקופה מן המולד. ועוד, ישנם שני עניינים בעיבור השנה, ובהקפדתנו שלעולם לא תחול התקופה ביותר מטי"ז ימים מעת לעת ממולד ניסן מתקיימים שני העניינים האלו.

4. כדי לחשב את מקום שנה פלונית במחזור שלה, צריכים אך ורק לחלק את מספר השנה ב-19 ולבדוק את העודף. 2448 הייתה השנה השש עשרה במחזור ה-129 ליצירה, שהרי $2448 \div 19 = 128$ כשהעודף הוא 16. וידידי אריה בראדסקי העיר לי שדברי רבנו קשים. ידוע הוא שמנין השנים של מדרש סדר עולם אינו זהה למניין השנים שאנו מונים ליצירה, ואמנם יש הבדל של שתי שנים ביניהם. נמצאת אומר ששנת יציאת מצרים הייתה שנת 2450 למניין שלנו, והיא הייתה השנה השמונה עשרה במחזור שלה.

נספח

כידוע, היום מתחלק ל-24 שעות, השעה מתחלקת ל-1080 חלקים, והחלק מתחלק ל-76 רגעים. האורך של חודש ירחי הוא 29 ימים, 12 שעות, 793 חלקים, ו-0 רגעים (נכתוב את זה כ $29:12:793:0$). זאת אומרת שיש 29 ימים, 12 שעות, ו-793 חלקים בין מולד למולד. אורך 12 חדשי לבנה הוא $354:8:876:0$, פחות מאורך שנת החמה. לכן, אנו מוסיפים 7 חדשי עבור בכל מחזור של 19 שנה. השנים המעוברות הן ג, ו, ח, י"א, י"ד, י"ז, וי"ט (סימנך גו"ח אדז"ט). בכל מחזור יש 235 חדשים, ולכן אורך שנת החמה המשתמע מתוך המחזור שתיארנו הוא: $365:5:997:48$. שנה של אורך זה מכונה בשם "שנת רב אדא".

בשנה הראשונה של כל מחזור, תקופת ניסן חלה (כלומר, מתחילה) 9 שעות ו-642 חלקים לפני מולד ניסן. (נכתוב את רגע חלות התקופה בשנה הראשונה של המחזור כזה: $M - 0:9:642:0$). כדי לחשב את רגע חלות התקופה בשנה השנייה של המחזור, צריך אתה לדעת אך ורק את עודף שנת החמה על 12 חדשי לבנה, דהיינו $10:21:121:48$ ⁵. אז תוסיף את העודף הזה על רגע חלות התקופה בשנה הראשונה, ותמצא שהתקופה בשנה השנייה חלה ב $M + 10:11:559:48$.

השנה השלישית של המחזור היא מעוברת. ולכן, בכדי לחשב את רגע חלות התקופה בשנה הזאת צריך אתה להחסיר את העודף של 13 חדשי לבנה על שנת החמה. והעודף הזה הוא $18:15:671:28$ ⁶.

ולכן, התקופה בשנה השלישית חלה ב: $M - 8:4:11:56$ ⁷.

אם תמשיך לחשב בדרך הזה שתיארנו, יגיעו לידך המספרים הבאים:

5. $365:5:997:48 - 354:8:876:0 = 10:21:121:48$

6. $29:12:793:0 - 10:21:121:48 = 18:15:671:28$

7. $10:11:559:48 - 18:15:671:28 = -8:4:11:56$

צבי דוב גולדמן

מספר השנה במחזור	רגע חלות התקופה	מספר השנה במחזור	רגע חלות התקופה
1	M - 0: 9: 642: 0	11	M - 9: 17: 437: 52
2	M + 10: 11: 559: 48	12	M + 1: 3: 763: 72
3	M - 8: 4: 111: 56	13	M + 12: 0: 885: 44
4	M + 2: 17: 9: 68	14	M - 6: 14: 865: 60
5	M + 13: 14: 131: 40	15	M + 4: 6: 335: 64
6	M - 5: 1: 539: 64	16	M + 15: 3: 457: 36
7	M + 5: 19: 661: 60	17	M - 3: 12: 213: 68
8	M - 12: 20: 9: 44	18	M + 7: 8: 987: 56
9	M - 1: 22: 967: 72	19	M - 11: 6: 763: 48
10	M + 8: 22: 233: 52		

מולד ניסן המאוחר ביותר חל ב-13 שעות ו-641 חלקים ביום אחד בניסן.⁸ הסטייה הגדולה ביותר בין המולד לתקופה חלה בשנה השש עשרה של המחזור. עכשיו נוסף את הסטייה הזאת:

$$1:13:641:0 + 15:3:457:36 = 16:17:18:36$$

זאת אומרת שהתקופה תוכל לחול לכל המאוחר בט"ז בניסן ב-17 שעות, 18 חלקים, ו-36 רגעים.⁹

עכשיו נבאר לפי שיטת הרמ"ה את מחלוקת התנאים בקביעת השנים המעוברות. קודם כל, נכתוב לכל שנה מעוברת במחזור (שנות גו"ח אדז"ט לפי ר"ג שההלכה כמותו) את הרגע בו התקופה הייתה נופלת אילו השנה הייתה פשוטה:

8. הרמ"ה בחידושו לסנהדרין יג: כותב שהמולד יכול לחול עד חצות ביום אחד של חודש ניסן, ונראה דלא דק.

9. הוכחנו שהתקופה לעולם לא תחול אחרי רגע זה, אבל איננו טוענים שהתקופה באמת תוכל לחול ברגע זה. ואמנם, התקופה הכי מאוחרת תיפול קצת לפני רגע זה. כי הרי ישנם רק ארבע שנים במחזור הגדול של 689472 שנה בהן המולד מתאחר עד 13 שעות ו-641 חלקים – הלא המה שנות 128460, 245817, 436522, ו-627227 ליצירה, ואף אחת מהשנים האלו איננה השנה השש עשרה במחזור שלה. אלא, התקופה הכי מאוחרת תיפול ב-17 שעות, 14 חלקים, ו-36 רגעים ביום ט"ז בניסן – וזה יקרה בשנת 75066 ליצירה. ברם, ישנן הרבה שנים אשר בהן התקופה נופלת ביום ט"ז בניסן – לדוגמא, השנה 5773 אשר היא שנת השש עשרה במחזור שלנו.

מספר השנה במחזור	רגע חלות התקופה אילו הייתה השנה פשוטה	מספר השנה במחזור	רגע חלות התקופה אילו הייתה השנה פשוטה
3	M + 21: 8: 681: 20	14	M + 22: 21: 1007: 16
6	M + 24: 11: 253: 12	17	M + 26: 0: 579: 8
8	M + 16: 16: 783: 32	19	M + 18: 6: 29: 28
11	M + 19: 19: 355: 24		

שיטת הרמ"ה היא שאם נראה שהתקופה תחול אחרי ט"ז בניסן, עלינו לעבר את השנה. וברור הוא שכן אנו עושים, והראייה – השנה השמינית במחזור, בה סטיית התקופה מהמולד, אילו הייתה השנה פשוטה, היא הקטנה ביותר מכל השנים המעוברות. (זאת אומרת שהשנה השמינית היא השנה ה"קריטית"). בשנה הזאת, אילו היא הייתה פשוטה, התקופה הייתה חלה אחרי ט"ז בניסן במקצת השנים. ברם, השנה השמינית מעוברת ולכן לעולם לא תמצא תקופה חלה אחרי ט"ז בניסן.¹⁰ לפיכך מסתבר שאנו פוסקים כר"ג כיון שדעתו זהה לדעת רב הונא בר אבין.

בדרך הזה ניתן לבאר גם את שתי הדעות הנוספות בברייתא של עיבור השנה: דעת ר"א שהשנים המעוברות הן גה"ח אדו"ט, ודעת חכמים שהן גו"ח אדו"ט. לדעת ר"א:

מספר השנה במחזור	רגע חלות התקופה אילו הייתה השנה פשוטה	מספר השנה במחזור	רגע חלות התקופה אילו הייתה השנה פשוטה
3	M + 21:8:681:20	14	M + 22:21:1007:16
5	M + 13:14:131:40	16	M + 15:3:457:36
8	M + 16:16:783:32	19	M + 18:6:29:28
11	M + 19:19:355:24		

10. יש להעיר שאין לנו הוכחה מוכרחת שר"ג סובר שאסור הוא שהתקופה תחול ביום י"ז בניסן. שהרי ברור הוא שבמקצת השנים השמיניות הייתה התקופה חלה ביום י"ח בניסן אילו לא היינו מעברים את השנה, ואם כן, אפשר לבעל דין לחלוק ולטעון שהשנה השמינית היא מעוברת רק כדי שהתקופה לא תחול ביום י"ח – אבל אילו הייתה חלה ביום י"ז, לא היינו מקפידים.

עוד פעם נעיין בשנה ה"קריטית", אשר לדעת ר"א היא השנה החמישית. אילו הייתה השנה הזאת פשוטה, הייתה התקופה חלה במקצת השנים ביום ט"ו בניסן. אם כן, מסתבר שדעת ר"א היא שעל התקופה לחול ביום י"ד בניסן או לפניו – ואפשר שהוא סובר כדעת האחרים לפי פירושי רש"י והתוספות במסכת סנהדרין. לדעת חכמים:

מספר השנה במחזור	רגע חלות התקופה אילו הייתה השנה פשוטה	מספר השנה במחזור	רגע חלות התקופה אילו הייתה השנה פשוטה
3	M + 21:8:681:20	14	M + 22:21:1007:16
6	M + 24:11:253:12	16	M + 15:3:457:36
8	M + 16:16:783:32	19	M + 18:6:29:28
11	M + 19:19:355:24		

השנה הקריטית היא השנה השש עשרה. אילו הייתה השנה הזאת פשוטה, הייתה התקופה חלה במקצת השנים ביום ט"ז בניסן. אם כן, מסתבר שלדעת חכמים, על התקופה לחול ביום ט"ו בניסן או לפניו. ואפשר שהם סוברים כפסק ההלכה של רב הונא בר אבין לפי פירוש התוספות במסכת ר"ה.